

İstiklâl Harbi'nde İranlı Bir Subayın Anıları

Seyyid Ahmed Canpulad, Çev. Mehmet Çalışkan

İstanbul, Kronik Kitap, 2020, 96 sayfa, ISBN: 978-605-7635-61-7.

Salih AKIN*

Cihan Harbi birçok cephede, farklı milletlerden birçok insanı bir araya getirmişti. İstiklâl Harbi'nde de yakın coğrafyamızdaki farklı milletlerden insanları savaş meydanlarında görmekteyiz. Seyyid Ahmed Canpulad da bunlardan sadece biridir. İncelememize konu olan kitap ise onun hatıratının sadece bir bölümünden ibarettir. İstiklâl Harbi boyunca Türk ordusu içerisinde teğmen ve üsteğmen olarak hizmet veren Canpulad, daha sonrasında İran'a dönmüş ve askerlik kariyerine orada devam ederek albaylığa kadar yükselmiştir. İran ordusu içerisinde de harekâtlara ve İkinci Dünya Savaşı sırasında Güney Azerbaycan'da yaşanan çatışmalara katıldıktan sonra 1949 yılında emekli olmuştur. 1998 yılında ise vefat etmiştir. Hatıratında tüm bu süreci kaleme almıştır fakat bu kitapta sadece İstiklâl Harbi ile ilgili kısımlar dilimize tercüme edilmiştir. Bu sebeple İran'daki askerî kariyerine dair notları kitap içerisinde yer almamaktadır.

Kendisini ve aile büyüklerini tanıtarak Canpulad, hatıratını kaleme almaya başlıyor. Mevcut belgelere dayanarak büyük dedesinin Fatımilerin soyundan geldiğini ve *seyyid* olduğunu belirtiyor. Babası Tebriz'de doğmuş ve daha sonra amcası ile birlikte ticaret yapmak için İstanbul'a gelmiştir. Babası kısa bir süre İstanbul'da kaldıktan sonra İzmir'e gitmiş ve oraya yerleşmiştir. Annesi ise Tebrizli olup Bursa'da doğmuştur.

Canpulad 5 yaşındayken, ailesi İstanbul'a taşınmıştır. 7 yaşına geldiğinde Tavşantaşı Mektebi isimli ilkokula gitmiş ve burada Arap harflerini okumayı, Kur'an'ın ilk cüzlerini yazmayı öğrenmiştir.

* Doktora Öğrencisi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Tarih Anabilim Dalı, İstanbul, slhkn60@gmail.com.

Eđitimine İstanbul İranlılar Derneđinin idare ettiği Debistan-ı İrâniyân'da devam etmiş ve Farsçayı burada öğrenmiştir. Henüz o yıllarda çocuk diyebileceğimiz yaştaki Canpulad, Osmanlı Devleti'nin karşılaştığı iki facianın da farkındadır: Trablusgarp Savaşı ve Balkan Savaşları...

Eserde Trablusgarp ve Balkan Savaşları ile ilgili genel bilgi verilmesinin ardından, Canpulad'ın askerî okul yıllarından itibaren tanık olduğu olaylar anlatılmaya başlanır. 1915 yılında Kuleli'de birinci sınıf tahsiliyle meşgul olan Canpulad, eğitimi süresince aylık 25 kuruş harçlık aldıklarını aktarır. İlk iki sınıfı kolay bir şekilde geçen Canpulad, üçüncü sınıfa geçtiğinde yani 1917 yılında Müdür Muavini Albay Atıf Bey'in Şark cephesinden nakledildiğini ve zor sınavlar yaptığını söyler. Neticede 15 kişi dersten kalmıştır. Mezuniyetinin ardından, İstanbul'un Anadolu yakasında yer alan talimgâhlarda eğitime başlamıştır. Ancak savaşın kaybedilmesi ve mütarekenin imzalanmasıyla talimgâhlar boşaltılmaya başlanmıştır. Bunun üzerine bir grup öğrenciyle birlikte önce Pendik'te, daha sonra Bostancı'da, boş evlerden istifade ederek talimlerine devam etmişlerdir. Kısa sürede asteğmen ve teğmen rütbelerini elde eden Canpulad'ın, birliklerin tedricen boşaltılması ve aktif subay sayısının fazla olması sebebiyle İranlı subayların hizmetten muaf edilmelerine dair kararın çıkmasıyla orduyla bağı bitmiştir.

Bu gelişmeler üzerine Tahran'dan harçlık gönderilmesini ve elçilik aracılığıyla İran'a dönmeye aracılık edilmesini istemektedir. İran'dan bir haber beklemekteyken Canpulad, hayatında unutamayacağı bir olaya şahit olur. Hz. Hüseyin matemi yapıldığı esnada seyir için İranlıların ikametgâhı olan Valide Han Sarayı'na gider. Meydanda bir kenarda otururken, Sirkeci Karakol Reisi İbrahim Bey ve bir sivil polisin sohbet ettiğini görür ve konuşmalarını duyar. İbrahim Bey sivil polise, "*Hüseyin'i İranlıların kendisi öldürdüler, şimdi kama vurarak pişmanlık gösteriyorlar.*" der. Bunun üzerine Canpulad itirazını belirtir ve peşinden bir azar yer. Kısa bir yumruklaşma yaşanır ve İranlıların yardımıyla Canpulad bölgeden uzaklaşır. Konsololuğa giderek kendisini tanıtan Canpulad'ın, konsolos tarafından Komiser İbrahim Bey'e götürülmesi ve barıştırılması istenir. Fakat adliye kendisini suçlu bulur ve Canpulad, altı ay hapse mahkûm edilir.

Fakat tüm bu süreçte ne elçilikten İran'a gitmek için izin çıkmış ne de harcırah verilmiştir. Bu sebeple Canpulad, Türk ordusuna katılmaya mecbur kaldığını belirtmiştir. *Isparta* isimli gemiyle izin belgesi olmaksızın yola çıkar. Gemi sırasıyla İnebolu, Sinop, Samsun ve Trabzon limanlarına yanaşır fakat Canpulad izin belgesi olmadığı için karaya inemez. Zorlu yolculuğun ardından Trabzon'a geldiğinde limanda *Bahr-i Cedid* isimli bir gemi olduğunu görür ve bir kayık vasıtasıyla *Isparta* gemisinden *Bahr-i Cedid*'e geçiş yapar. Ankara'da bulunan teyzesinin oğlu Muhammed Ali Bey'e telgraf yazar. Mektupta, izin belgesi olmadığı için gemiden inemediğini, şimdiyse İnebolu'ya geri döneceğini söyler. Aslında Muhammed Ali Bey'in Ankara'daki nüfuzunu kullanarak karaya inmeye çalışır. Nitekim gemi İnebolu'ya gelince polisler gemiye gelirler ve ismen seslenerek Canpulad'ın inmesine izin verirler. Karaya inmesinin ardından Ankara'ya yola koyulan Canpulad, zor şartlar altında Ankara'ya teyzesinin oğlunun yanına varır ve birkaç gün onda misafir olarak kalır.

Ankara'nın o dönemki vaziyeti ile ilgili de kısa bilgiler veren Canpulad, yaklaşık altı bin kişilik bir

nüfusa sahip olduğunu, şehrin etrafında askerevleri, silah fabrikaları ve askerî okulun olduğunu belirtir. Ona göre Türk ordusu iki şekilde silahlarını hazırlayabilirdi; ya silah fabrikalarıyla ya da İstanbul ve Rusya'dan kaçırılan silahlarla... Canpulad, Anadolu'da yaşanan yoksulluğun en net örneklerinden birini vermektedir. Demir parmaklıklar ve tren raylarından istifade ederek çok miktarda süngü yapıldığını aktarır. Bu hadise, Milli Mücadele sürecinin hangi şartlar altında gerçekleştirildiğini de gözler önüne seren bir detay olarak karşımıza çıkmaktadır. Daha sonra Sakarya Muharebesi'ne değinen Canpulad'ın, kendisinin de bir parçası olduğu kolordunun sevki sırasında şahit olduğu bir olay da yokluğun boyutunu göstermektedir. Trenle yaptıkları bu yolculuklarda, taş kömürü olmaması ve olsa bile taşıyacak vasıtaların bulunmaması sebebiyle lokomotiflerin buhar üretmesi için tahtalardan yararlandığını belirtir. İzmir'in kurtuluşuna kadarki süreçle ilgili genel literatürde yer alan türde bilgiler veren Canpulad, İzmir'e ulaştığında Muhakemat Şubesine çağırılır. Gittiğinde kalınca bir dosya ile karşılaşır. Bu dosya İstanbul'daki mahkûmiyet dosyasıdır ve İsmet Paşa kırmızı bir kalem çekerek kararı iptal etmiştir. Bir yıl sonra ise Komiser İbrahim Bey'in müttetiklerle iş birliği sebebiyle takibata alındığını ve nihayetinde emniyetten ihraç edildiğini öğrenir.

İzmir'de Mir Abdülbaki İsfahani Bey'in kızıyla evlenen Canpulad, Erkan-ı Harbiye'nin tümenleri ülke geneline yayması neticesinde İzmir'den ayrılıp Ankara'ya gitmek zorunda kalmıştır. Kayınpederiyse, ordudan istifa ederek ailesiyle İran'da ticaretle ilgilenmesini tavsiye etmiştir. Bunun üzerine dilekçe ile başvurusunu yapar ve 1,5 aylık bekleme süresinden sonra istifası kabul edilir. Üniformasını değiştirirken utandığını ve isteksiz olduğunu belirten Canpulad'ın, duygularını açıkça ifade etmesi önemlidir. Bir süre İstanbul'da bulunmasının ardından İran'a geri döner. İran ordusu ile birlikte Türkmensahra Harekâtı, Luristan Harekâtı, Senger-Şeyh Harekâtına katılmış ve II. Dünya Savaşı sırasında Rus ve İngiliz işgaline uğrayan Güney Azerbaycan topraklarında savaşmıştır. 1949 yılında emekliliğe ayrılan Canpulad, 1998 yılında hayatını kaybetmiştir.

Dilimize tercüme edilen bu hatırat Seyyid Ahmed Canpulad'ın hem Türkiye hem de İran'daki askerî görevlerini kapsayan bir nitelik taşımakta ancak incelemiş olduğum kitap Canpulad'ın sadece Türkiye macerasını kapsamaktadır. Bu nedenle de kitabın hacmi oldukça küçüktür. Ancak içeriğinde değindiği meselelerle, Milli Mücadele tarihimize farklı bir gözden bakılması açısından düşündüğümüz zaman önemli bir hatırat olduğunu belirtebiliriz. Özellikle İranlı bir subayın gözünden o döneme şahit olmak da ayrı bir önem taşımaktadır.

Kitap, Selim Erdoğan'ın sunuş yazısıyla başlamakta ve Osmanlı İmparatorluğu'nda tahsil gören İranlı subayların bir listesiyle son bulmaktadır. Bununla birlikte eser bünyesinde birçok harita kullanılmış ve bunlar da şüphesiz anlatımı kuvvetlendirmiştir. Ayrıca Seyyid Ahmed Canpulad'ın fotoğraflarının bulunduğu bir bölüm de kitabın sonunda yer almaktadır. Kısa olmasıyla birlikte metin içerisinde de editöryel bir sorun bulunmadığından oldukça akıcı bir üsluba sahiptir. Hatırat olması sebebiyle detaylı bir anlatım söz konusu olduğu için özellikle döneme ilgi duyan okurların bir çırpıda okuyabileceği bir kitap olduğu söylenebilir.